

FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS ÉS INTELLIGENS SZAKOSODÁS ÉSZAK-MAGYARORSZÁGON

Papanek Gábor* – Csáfor Hajnalka** - Nagy Levente***
A ViaFuturi 2014 Nemzetközi Konferenciára készült előadás
(Pécs, 2014. november 27-28)

Előadásunkban az intelligens szakosodásnak a térségi tervezéssel szemben támasztott uniós elvárásaival kívánunk foglalkozni. Úgy véljük ugyanis, hogy (további) erőfeszítéseket kell tennünk annak érdekében, hogy a magyar területi tervezés gyakorlata illeszkedjen az e témakörrel kapcsolatos „jó gyakorlathoz” (köztük: EU elvekhez). Mondanivalónkat egy észak-magyarországi „esettanulmány” tapasztalataival szemléltetjük. Azt reméljük, munkánkkal segíthetjük a térség-fejlődés jelenleg is folyamatban levő tervezését.

1. Elméleti megfontolások

Az alábbiakban a növekedést - egyszerűen fogalmazva – a valamely térségben előállított GDP éves változásaként¹, a fejlődést komplex, számos tényező² módosulására utaló fogalomként értelmezzük. A fenntartható fejlődés szűkebb értelemben a környezet megőrzését is felvállaló (Szlávik /2013/), bővebb értelemben a jövő számos más (pl. a jövedelem-egyenlőtlenségek növekedéséből fakadó) kihívását is „kezelő” növekedés. A szakosodás (specializáció) valamely termelő egység célszerű és viszonylag szűk profiljának a kialakítása. Az intelligens szakosodás (smart specialisation) az EU-nak azon elvárása³, hogy az adott térségekben a kutatás-fejlesztési és innovációs (KFI) politikák a kutatás, innováció és vállalkozás révén segítsék a fenntartható gazdasági növekedést, ezen belül a gazdasági, társadalmi és területi kohézió gyorsításához szükséges specializációt (EC /2012/).

Előadásunkban a magyar térség- (területi) fejlesztés egyes mai gondjaival foglalkozunk. E témaválasztás merész ugyan, hiszen az elmúlt évtizedekben a tudományterületen sok kiváló kutató dolgozott már. Mégis kívánatosnak véljük munkánkat, mivel a térség-fejlődés eredményeivel nem lehetünk elégedettek, hiszen országunkban - a térségi fejlettség növekvő különbségeinek (Magyar Nemzet, 2014. július 11) tanúsága szerint – a kutatások és a jelentős kohéziós erőfeszítések ellenére számos (gyakran pl. a fenntarthatóság, így az energiatakarékosság, illetve a hulladékgazdálkodás területén is jelentkező) probléma vár még megoldásra. Ezért arra kívánunk rámutatni, hogy a jelzett

* Professzor emeritus, EKF - **Dékán helyettes, intézetigazgató EKF - *** elnök, EKF Gazdasági Tanácsa

¹ A GDP - az egy év alatt az adott társadalom területén előállított összes hozzáadott érték - pl. Porter (1990) szerint is a nemzetgazdaságok teljesítményét legpontosabban jellemző mutató.

² E tényezők köréből az ENSZ ún. Human Development Indexe - a vásárlóértéken számolt GDP/fő (az „életszínvonal”) mellett - a születéskor várható élettartamot, az oktatásban résztvevők hányadát és a felnőtt lakosság írni-olvasni tudását is értékeli. A svájci IMD-nek (International Institut for Management Development) a nemzetek versenyképességét megítélő rendszere 4 csoportba osztott 329 mutatót vesz figyelembe stb.

³ Magyarország csak akkor jut hozzá a következő hét évben számára előirányzott uniós KFI támogatásokhoz, ha betartja az előírt módszertant. Ennek első követelménye egy stratégia kialakítása, ez az intelligens szakosodást elősegítő kutatási, innovációs és vállalkozási stratégia, röviden S3 (NIH (2013b/).

problémák egyes fontos okai a tervezésben keresendők. **A hazai területi tervek⁴ tartalma ugyanis többnyire viszonylag szűk - az EU elvárásoknál szűkebb – kérdéskörre terjed ki: csak érintőlegesen foglalkozik az érintett térség célszerű szakosodásával, s ennél is kisebb súllyal a szakosodás és a fenntarthatóság összefüggéseivel, illetve a térségi KFI stratégia kérdéskörével.**

A nemzetközi ajánlásokat követő nyugat-európai térségi tervek főbb jellemzői a következők (*Benko* (1999), *Horváth – Illés* (1999), *Dőry – Rechnitzer* (2000), *Lengyel – Rechnitzer* (2004), *Borsi – Papanek* /2008/):

- A területi fejlesztés mindig gazdaságilag *egységes* térség fejlődésének elősegítésére törekszik. E térségeket (ún. régiókat) az USA-ban oly módon határolták körül, hogy kicsi legyen a régiók közti munkaerő-ingázás, s így viszonylag nagy, és központtal (centrummal) rendelkező tervezési egységeket kaptak. A bécsi tervezők ugyancsak a várossal szembeni gazdasági igények területi sajátosságaiából indultak ki, s elemzéseiket célszerűnek látták nem csak Kelet-Ausztriára, hanem Morvaországra és a Nyugat-Dunántúlra is kiterjeszteni.
- A konkrét fejlesztések tervezésénél (is) érvényesül a szubszidiaritás elve. Felmérik az adott térség gazdasági szereplőinek (az ún. stakeholdereknek) a törekvéseit, s az ezekből kirajzolódó jövőkép kialakulását támogatják (ha pedig szükséges, a kompromisszumokat is megkísérlik).
- A fejlesztési tervek figyelembe veszik, hogy a térségek adottságai különbözők, s a régiók nem elég nagyok ahhoz, hogy a gazdaság valamennyi szektorában jó teljesítményt nyújtsanak. Ezért kiemelten vizsgálják, hogy az adott térség termelőinek – pl. komparatív előnyeik és a fenntarthatóság szempontjai alapján - elsősorban milyen profilokra célszerű specializálódnia. Széleskörűen elemzik továbbá azt is, hogy a KFI miként támogathatja a térség előirányzott profiljainak a fejlődését.

Meggyőződésünk, hogy gazdaságunk számára is hasznos lenne, ha a hazai területi tervezésben a vázolt elvek érvényesülnének. Ezért – miután bemutatjuk, hogy ez nincsen így - a következőkben ezen érvényesítés lehetőségeit kíséreljük meg felvázolni. Munkánk során (szerény lehetőségeinknek megfelelően) „csak” a legfontosabb dokumentumok elemzésének megállapításait, valamint néhány helyszíni látogatásnak és a témakörben illetékes irányítószervek, illetve nagyobb vállalatok vezetőitől kért interjúknak a tapasztalatait hasznosítjuk. Az interjúk kérdéseiről a melléklet tájékoztat.

2. Észak-Magyarország gazdaságának erősségei és gyengeségei

Az elmúlt években számos elemzés foglalkozott a különböző magyar térségek gazdaságának helyzetével, perspektíváival. Az észak-magyarországi vizsgálatokban többször az EK Főiskola kollektívája is szerepet vállalt. Az e térség SWOT analízisére kitérő dokumentumok legfontosabb

⁴ E tervek térség-fogalmáról nincs egységes álláspont. Az Unió általában regionális dokumentumokat kér, Magyarországon azonban egyaránt készültek térségi tervek NUTS 2 szintű régiókra, NUTS 3 szintű megyékre (NIH /2014/) – de olykor NUTS 4 szintű kistérségekre, s településekre is.

megállapításai a következők (lásd pl.: Nagy – Papanek /2001/, NORDA /2007/, BAZ /2013/, Szlávik – Kovács /2013/):

- A BAZ, Heves és Nógrád megyék által alkotott, 1,2 millió fős lakosságú „régió” **nem egy gazdasági egység**, több különböző gazdasági adottságokkal rendelkező tájegységből, így – a legfontosabb különbségeket kiemelve - az észak-magyarországi hegyvidékre és az ezek déli lábánál levő alföldi sávra osztható.
- A térség tradicionális *erősségei* (profiljai) északon a bányászat, a déli „hegylábakon” az élelmiszer-gazdaság (kiemelten: a szőlő-bor ágazat), a Salgótarján, Ózd, Miskolc-Diósgyőr vonalon a kohászat, gépipar, a hegyekben és a Tisza-tónál a turizmus, valamint a „szocialista” iparosítás nyomán a Berentén, Tiszapalkonyán, Gyöngyös-Visontán kialakított villamosenergia-ipar, Kazincbarcika, Tiszaújváros körzetében pedig a felfejlesztett nehézszevegypár. A borászat, a kohászat-gépipar és a turizmus jelentős régió belüli kutatói kapacitásokkal is rendelkezik.
- A térségnek legfőbb *gyenge pontja* az elmaradottság⁵ - pl. **a GDP/fő-ben mért, az EU-ban a legrosszabbak közé tartozó összteljesítmény**. Az adott gond fontos oka egyrészt az alacsony, 50% körüli aktivitás (s a képzettség nélkülieknek ezt sokban magyarázó magas részaránya), másrészt az elavuló profilok nagy súlya, s az ezekből is fakadó gyenge termelékenység (KSH 2013). Növelik a gondot a (pl. közlekedési) infrastruktúra gyengeségei – s egyes „barnamezős” kistérségekben (pl. Ózdon, Kazincbarcikán, illetve Lőrinci térségében) a környezetszennyezés problémái is.
- A fejlesztők a 2007-2013-as ÉMOP programban (a *lehetőségeket* áttekintve) a következő hat – általánosan megfogalmazott - prioritást rögzítették: a versenyképes helyi gazdaság megteremtése, településfejlesztés, a turisztikai potenciál erősítése, a humán közösségi infrastruktúra és a térségi közlekedés fejlesztése, technikai segítségnyújtás (ahol a településfejlesztés kapta a legnagyobb súlyt). A 2014-2020-as időszakra készült megyei programokból fő vonalaikban hasonló értékelés rajzolódik ki.
- **A jövő fő veszélye a régió további gazdasági leszakadása.**

A megye gazdasági szakértői többnyire egyetértenek az idézett megállapításokkal (azaz az előirányzott fejlődést fenntarthatónak ítélik). Így is észre kell vennünk azonban, hogy ez a helyzetkép az elmúlt két évtizedben - a térségben megvalósult jelentős fejlesztések ellenére - nem sokat változott, ami **igencsak indokoltnak mutatja a felzárkózásra valóban esélyt adó tennivalók további vizsgálatát**. S úgy véljük, ez sok további hazai térségben is így van.

3. Vélemények az észak-magyarországi felzárkózás főbb tennivalóiról

A közelmúltban az észak-magyarországi lemaradás mérsékléséhez szükséges, **előttünk álló feladatokról az érintett három megye fejlesztési tervei** (BAZ /2014/, HMÓH /2014/, NMÖ /2013/) **értekeztek**. E dokumentumok állásfoglalásai hasonlóak. Fő céljaik közé emelik, sőt, a hagyományos társadalmi kohéziós és területfejlesztési célok elé helyezik a foglalkoztatást. Bár céltudatosan nem keresik a kívánatos szakosodási irányokat, kiemelik az élelmiszer-gazdaság, a

⁵ Legutóbb éppen az EC (2012) minősítette a régiót „leszakadó” térségnek. A minősítés jogosságát az EUROSTAT adatai is alátámasztják, pl. a régió 2010-es GDP/fő mutatója az uniós átlag 40%-a, s ezzel a 271 EU régióból a 262. volt.

bányászat és energetika, a gépgyártás, a turizmus fejlesztésének fontosságát. A konkrét tennivalókat megkísérlik hozzáilleszteni a különböző adottságokkal rendelkező megyei térségek sajátosságaihoz. Törekcszenek a környezet-gazdasági feladatok körvonalazására is. A lehetséges határon átnyúló fejlesztési erőfeszítésekről pedig már egyezmény is született (*Magyarország-Szlovákia ...*).

Hasonlóképp foglalt állást az ún. **intelligens szakosodásnak** (smart specialisation) az EU kívánalmára (EC /2012/, NIH /2013/) megfogalmazott koncepciója - azaz a kutatás-fejlesztésre, innovációkra (a KFI-ra) és a vállalkozásra⁶ koncentrált területi szakosodás elveit megfogalmazó tanulmány NORRIA (é.n.). E dokumentum – elsősorban a már kialakult profilok alapján - a gazdasági lemaradás mérsékléséhez a gép- és járműiparnak, a vegyi- és műanyagiparnak, a megújuló és nem megújuló energiaforrásokra alapozott energiaiparnak, a környezetiparnak, az élelmiszeriparnak és a biomassza termékpályáknak a fejlesztését nevezte kívánatosnak (i.m. 6. oldal).

Az általunk megkérdezett szakértők azonban a velük készített interjúk során **több ponton is a bemutatott „hivatalos” álláspontoktól eltérő nézeteket vallottak**. Úgy vélték, az 1. pontban összefoglalt nemzetközi tapasztalatok figyelembe vételével a jövőben célszerű lenne kiegészíteni a terv-munka most vázolt gyakorlatát. Így a tervezéskor a területi fejlesztések (beavatkozások) hatékonysága szempontjából elkerülhetetlennek ítélték a *módszertan* korrekcióját is. Sürgették az érdekeltek meggondolásainak, törekvéseinek a mostaninál sokkal mélyebb feltérképezését és a szubszidiaritás elvének⁷ a jelenleginél sokkal szélesebb körű érvényesítését. Meggondolandónak látták továbbá a hasonló szomszédos térségekkel (mindenek előtt a Kelet-Szlovákiával, illetve az Észak-Alfölddel) kialakítható kapcsolatok, együttműködések jelenleginél mélyebb áttekintését (pl. a Kamarák ez irányú kapcsolatainak intenzívebb hasznosítását). *Tartalmi* kérdésekben pedig - az EU elvárás miatt is, de a térségi gazdaság perspektívái szempontjából is - **kiemelten fontosnak minősítették a célszerű szakosodás konkrét irányainak és ezek fenntarthatóságának a most elvégzettnél sokkal intenzívebb vizsgálatát**. Továbbá elfogadhatatlannak ítélték, hogy a KFI stratégia a gazdaság célszerű specializációjára vonatkozó világos koncepciók nélkül foglalt állást a KFI szektor „intelligens” szakosodásáról. S személyes helyszíni tapasztalataink is e nézeteket támasztották alá.

⁶ A nemzetközi szóhasználatban a K+F új *tudás* megszerzését, az innováció viszont ilyen tudás gazdasági *hasznosítását* célzó tevékenység. A vállalkozás (angolul: entrepreneurship) szó pedig egy tevékenység, vagy új cég létrehozatalát, vagy valamely meglévő cégnél egy innováció megvalósítását jelenti.

⁷ Az EU által is fontosnak ítélt ezen tervezési (vezetési, döntéshozatali) elv értelmében a határozatokat mindig ott (pl. azon a szinten) kell meghozni, ahol az adott kérdésben a legtöbb információ áll rendelkezésre. Az elv érvényesítése Európában mindenütt erőteljes, Magyarországon különösen nagy decentralizációt igényel.

Szakértőink - kérdéseinkre – a fentiekől különböző, azoknál erősebben súlypontozott képet vázoltak fel a felzárkózáshoz szükséges erőfeszítésekről, kiemelten a célszerű specializáció irányairól is. Állásfoglalásaik a következőképpen foglalhatók össze (a régió fő tájegységei szerint tagoltan):

- A régió fő gazdasági „*tengelyén*”⁸, a Hatvan – Eger – Miskolc – Sátoraljaújhely ipari övezetben az ipari cégek (pl. Borsodchem, Bosch, TVK, ZF) és az oktatási intézmények is viszonylag gyorsan fejlődnek; előrehaladásukhoz azonban nélkülözhetetlen lenne a **közlekedés** fejlesztése (mindenek előtt Eger, Sátoraljaújhely elérhetőségének a javítása). Az ugyancsak fontos Salgótarján - Ózd - Kazincbarcika – Miskolc – Tiszaújváros „tengelyen” pedig a közlekedés javítása Salgótarján és Ózd esetében az előzőeknél is sürgetőbb. E mellett itt a jelentős környezetszennyezés miatt a lepusztult „**barnamezős**” ipari létesítmények rekultivációjának szükségességéről is a jelenleginél nagyobb nyomatékkal kellene szólni (s ez a Lőrinci környéki azbeszt-szennyeződés esetén is indokolt lenne).
- A régió legnehezebb specializációs kérdéseit az *északi* (sokszor határ-menti) területek vetik fel. Nem tagadható ugyan, hogy a régió világörökségi helyszínei, valamint a Mátra, a Bükk, a Sátoros hegység esetében a turizmus lehetőségei egyértelműek, s az ezek kihasználását segítő tennivalók körvonalazása se bonyolult. Hiszen alapvető (lenne) megközelítésük javítása. S ugyanilyen súlyú feladatnak ítélnél az ágazat turisztikai **infrastruktúrájának** ki- (újja-) építése; nem a szállodák, wellness-fürdők további százmilliókat igénylő építése, hanem a többségükben elhanyagolt turistautaknak, forrásoknak, lesikló pályáknak az előzőknél szerényebb forrásokból megvalósítható rendbetétele, a sokhelyütt ma (már) nem is létező kulturált étkezési lehetőségek megteremtése, a tiszta és olcsó szálláshelyek gyarapítása, az örökségi helyszínek nyitva-tartásának a kereslethez igazítása stb. A terv-dokumentumokban mindezek azonban legtöbbször csak érintőlegesen, vagy egyáltalán nem kerülnek tárgyalásra.

Sajnos a tervekben egyáltalán nincsenek viszont konkrét elképzelések a többnyire aprófalvas északi térségek kívánatos fejlődési irányairól. Nyilvánvaló persze, hogy a közlekedés fejlesztése nélkül itt sincs kibontakozás. Az adott térség területfejlesztési koncepcióknak azonban a fenntarthatóság követelménye értelmében ennél többet kellene mondaniuk. **Azt is tisztázniuk kellene, hogy miként lehetne munkát adni a térség aprófalvaiban élő alulképzett - gyakran roma - lakosságnak** (kiemelten az elvándorlást tervező fiataloknak). Hiszen az 1960-as évek kolhozosítása során az itteni népességnek korábban megélhetést adó házi tehén- és disznó-tartás, sajt-készítés, lekvár főzés stb. viszonylag hamar töredékére zsugorodott (mivel elpusztították), s ez a hagyományos paraszti életformára vállalkozók hiányában ma már valószínűleg sehogy nem éleszthető újjá. A fiatalokat a 20 éve – elsietetten – felszámolt bányászat se vonzaná (hacsak nem olyan modern bányáról lenne szó, mint a szén-erőművek környezetvédelme számára mészkő-őrleményt ajánló Eger-Felnémeti Omya kft-é). A falusi turizmus is csak néhány, egyéb turisztikai kínálatot (desztinációt) is felmutató térségben lehetne megoldás – de a szükséges infrastruktúra-teremtés finanszírozására nincs vállalkozó stb. Kétségtelen ugyan, hogy a térség az előrehaladáshoz az ország más régióiban, Szlovákiában, sőt, akár egész (Kelet-)Európában is kereshet(ne) szövetségeseiket. Az is nyilvánvaló azonban, hogy a továbblépéshez **a vállalkozási kedv javítására is szükség lenne, ami pedig csak vállalkozás-barát üzleti környezetben - azaz egyes, elsősorban az államigazgatástól várható jogszabály-változtatások, szervezési, ösztönzési feladatok megvalósításával – érhető el.**

⁸ Nem lehetetlen, hogy a kifejezés az euro-bürokraták „axe” kifejezésének a fordítása, bár tudomásunk szerint Brüsszelben e szóval gyakran nem a térszerkezeti elemeket, hanem a gazdaság legfontosabb variáns-képző tényezőit jelölik.

- Bár a „*déli*” térség élelmiszer-gazdasági (gyümölcs-termesztői, borászati) szakosodása is kialakult, de a további specializációs erőfeszítések sem lennének feleslegesek. Itt is vannak ugyanis aprófalvak, ahol magas mind a népesség képzetlen hányada mind a munkanélküliség. A Tisza-tó turisztikai hasznosítása terén is akad még tennivaló – pl. a szálláshely-kínálat bővítése, a látogatókat vonzó programok gazdagítása, a reklám-tevékenység javítása (kiemelten a „holt” idény lehetőségeinek ismertetése). Sokhelyütt lenne tehát szükség nagyobb vállalkozói kedvre (az ennek kialakulását ösztönző üzleti környezetre). De e térségben szintén fontos lenne a fejlesztési tervek megyén túli egyeztetése, hiszen a tájegység valójában a Nagy-alföld igen nagy régiójának egy kis darabkája, így a megye széles körben található szövetségeseket előirányzott fejlesztési erőfeszítéseinek a megvalósításához.

Azt reméljük, hogy az elkövetkező években lesz mód a vázolt és ezekhez hasonló „helyi” nézetek terjedésére is, érvényesítésére is, s ennek nyomán mind Észak-Magyarország, mind az ország egésze sikerrel haladhat előre a most vázolt, s fenntarthatónak vélt fejlődési pályán.

4. A valóban intelligens észak-magyarországi szakosodás

Úgy véljük, hogy a fent körvonalazott észak-magyarországi szakosodási tendenciák ismeretében **következtetéseket vonhatunk le a vizsgált térség „intelligens” KFI szakosodásának célszerű irányairól is.**

Megállapíthatjuk mindenek előtt, hogy a kifejtettek szerint a KFI a térség kívánatos jövőjének leghomályosabb pontjait megvilágítva, konkrétan az aprófalvak képzetlen lakosságának munkalehetőségeit feltárva segíthetné a leginkább a régió felemelkedését. A feladat három típusú KFI tevékenység erősítését is indokolja.

- Fel kellene tárnunk ugyanis a magyar közoktatás akut hatékonysági gondjainak okait és megoldási lehetőségeit. **Keresni kellene, miként csökkenthetnénk – még az aprófalvakban is - az írás-olvasási nehézségekkel küzdő 15 éves tanulók nemzetközi összehasonlításban (lásd: OECD /2012/) igen magas hányadát,** a vállalkozás kockázatát nem vállalók részarányát, valamint a munkaadók igényeinek jobban megfelelő felsőoktatás lehetőségeit. A közoktatással kapcsolatos kutatásba akár az egri Eszterházy Károly Főiskola is bekapcsolódhatna, Tanárképzési Kara tanulmányozhatná pl. a ma még kevés hazai pozitív példának, így az abaújkéri iskolának (Farkas A.: Lélekhalászat. Magyar Nemzet, 2012. 03. 17.), vagy a Dévai Szent Ferenc Alapítványnak a tapasztalatait. Gazdaságtudományi Kara vizsgálhatná a gazdasági ismeretek középfokú oktatásba való bevezetésének lehetőségeit is. A Főiskola kollektívája pedig már meg is kezdte a felsőoktatást illető vizsgálatokat (pl.: *Kádek – Zám /2008/*).

- **Sok k+f feladatot adhat a térség adottságainak megfelelő korszerű agrár-gazdasági, élelmiszer-feldolgozó, biomassza-, vagy akár turizmus-technikák kikísérletezése.** A régió persze e tárgykörök tanulmányozó kutatóhelyei is vannak (a borászati kutatások kifejezetten színvonalasak is), de tudomásunk szerint pl. a biomassza-kutatások erősítése kívánatosnak ítéltető. Ugyanakkor – M. Porter (1990) ajánlása értelmében – mint mindenhol, a jövőbeli régiós innovációk születésénél is hagyható némi tér a „véletlennek”. Hiszen a nem várt lehetőségek keletkezésére a közelmúltban is volt példa: ti. a régió egy diákja volt a feltalálója az elmúlt évek

egyik legnagyobb üzleti lehetőségeket kínáló találmányának, a Leonard3Do három dimenzióban rajzoló szoftvernek.⁹

- De k+f igényes tennivaló az utóbb vázoltak sikeréhez szükséges, vállalkozás- és kkv-barát gazdaságpolitika kialakítása is. E szféra nem (sem) dinamizálható ugyanis **a tulajdonhoz és szerződésekhöz fűződő jogok** érvényesítési lehetőségeinek bővítése, s **bürokratikus szabályaink** előzőket kiegészítő racionalizálása nélkül. Hiszen nagy mértékben csökkentheti a vállalozási hajlandóságot, ha az igazságszolgáltatás a tolvajok helyett a tulajdonukat védőket vádolhatja (Magyar Nemzet 2013. 11.16, 24. oldal), ha a legkisebb cégeket, sőt a magánszemélyeket is széles körben kötelezhetnek szükségtelen adatközlésekre, költséges bankszámla-nyitásra, felesleges ellenőrzések elvégeztetésére stb.

A vázoltak mellett természetesen a régió hagyományos ipara - így a **gép- és járműipar, a vegyi- és műanyagipar, a megújuló és nem megújuló energiaforrásokra alapozott energiaipar, a környezetipar - is széles körben nyit teret a k+f-nek**. Az energia-, a vegyi- és környezetipar tudásbázisának gazdagítása a régióban rendelkezésre álló kutató-kapacitások bővítésének az igényét is felveti. Hasonló fontosságúak a jelzett iparoknak – de még a turizmusnak is (*Baros - Dávid /2007/*) - a környezetvédelemmel kapcsolatos tennivalóira rámutató vizsgálatok.

Ugyancsak izgalmas kutatási terepeket kínálnak a szakosodás új lehetőségeit feltáró korszerű módszerek (pl.: *Lengyel – Sebestyén – Leydesdorff /2013/*) stb.

Mindezen munkák sikere pedig nyilván k+f igényes ágazatokat, profilokat, azaz a régióban az intelligens szakosodás követelményeinek megfelelő – kulturált - gazdasági szerkezetet alakítana ki.

5. Összefoglalás

Úgy véljük, kis elemzésünk módot ad arra, hogy néhány egyszerű javaslatot fogalmazzunk meg a hazai térség-fejlesztés helyzetelemzési módszereinek a tökéletesítésére, a fejlesztési célok kitűzésének új technikáira és az e fejlesztésben felhasználni tervezett eszköztár gazdagítására.

- Célszerű lenne, hogy a jövőben a helyi érdekeltek az eddigieknél sokkal nagyobb szerepet kapjanak a térségfejlesztési tervek készítésében.
- A magyar gazdaságban a területi tervezésnek mindenek előtt az adott területen élők (hatékony) foglalkoztatási lehetőségeinek a feltárására kellene törekednie, s ennek érdekében jelentős erőket kellene fordítania a területi adottságoknak megfelelő térségi szakosodási stratégia kidolgozására.
- A kívánatosnak bizonyuló szakosodás szolgálatába kellene állítani a KFI jelentős hányadát is. Kiemelkedően fontos ez a környezeti problémák megoldását célzó (barnamező-rekonstrukciós, biomassza-hasznosító stb.) erőfeszítések esetén.
- A területfejlesztési tennivalók körét nem kellene a nagyberuházásokra korlátozni, sokszor ugyanis elsősorban a humán erőforrás fejlesztés, s a szerény infrastruktúra-korszerűsítés ígéri a legtöbbet.

⁹ Megállapításunk összhangban van pl. a Nobel-díjas J. Stiglitz (2014) állásfoglalásával, aki szerint a felzárkózás kulcsa mindenütt, Európában is az, hogy a kormányok mennyire lesznek képesek kialakítani a tudás-alapú társadalmat.

Végül itt köszönjük meg a segítséget mindazoknak, akik módot adtak arra, hogy nézeteinket kiérlelhettük és közreadhattuk. Meggyőződésünk ugyanis, hogy tapasztalataink felhasználása növelné a magyar régiók siker-esélyeit.

Irodalom

- Baros Z. - Dávid L.** (2007): Environmentalism and sustainable development from the point of view of tourism. *Tourismos*. No. 2.
- BAZ** (Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Közgyűlés) /2013/: *BAZ megye területfejlesztési koncepciója. Helyzetkép.* http://www.baz.hu/content/cont_510904de8203c2.49102793/1312_01_1_melleklet_BAZ_konc_20131206_vegleg.pdf Letöltve: 2014. 10. 16.
- BAZ** /2014/: *BAZ megye területfejlesztési koncepciója. Fejlesztési program, stratégiai részprogram.* http://www.baz.hu/content/cont_510904de8203c2.49102793/1409_02b_strategiai_prg.pdf Letöltve: 2014. 10. 16.
- Benko, G.** (1999): *Regionális tudomány*. Dialóg Campus. Pécs-Bp.
- Borsi B. – Papanek G.:** PROACT: *Regional Innovation and Research Policy Outlook*. GKI Co. Budapest.
- Dóry T. - Rehnitz J.** (2000): *Regionális innovációs stratégiák*. OM.
- Duda-Gromada, K. - Bujdosó Z. - Dávid L.** (2010): Lakes, reservoirs and regional development through some examples in Poland and Hungary. *Geojournal of Tourism And Geosites* No. 1
- EC** (2012): *Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisations (RIS 3)*. https://ec.europa.eu/jrc/sites/default/files/RIS3_GUIDE_FINAL.pdf. Letöltve: 2014. 10. 15.
- HMÖH** (Heves m. Önkormányzati Hivatal) (2014): *Heves megye területfejlesztési programja (2014-2020)* http://hevesmegye.hu/files/konceptio/Heves_Megye_Teruletfejlesztési_Programja_2014_2020.pdf
- Horváth Gy. – Illés I.** (1999): *Regionális fejlődés és politika*. Európai Tükör Műhelytanulmányok. No. 16.
- IMD** (International Institut for Management Development) (2012): *World Competitiveness Yearbook 2012*. Lausanne.
- Kádek I. – Zám É.** (szerk.) (2008): *A diplomás pályakezdők szakmai beilleszkedése Észak-Magyarországon*. Acta Oeconomica. EKF. Eger.
- KSH** (2013): *Észak-Magyarország megyéinek gazdasági-társadalmi helyzete 2010*. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/miskolcgazdtars.pdf>
- Lengyel B. - Sebestyén T. – Leydesdorff, L** (2013): *Challenges for regional innovation policies in CEE countries: Spatial concentration and foreign control of US patenting*. *Science and Public Policy* No. 12
- Lengyel I. – Rehnitz J.** (2004): *Regionális gazdaságtan*. Dialóg Campus, Budapest-Pécs.
- Magyarország-Szlovákia határon átnyúló együttműködési program 2007-2013**. <http://www.husk-chambers.eu>
- Nagy L. – Papanek G.** (szerk.) (2001): *Regionális fejlődés Magyarországon*. PR-Editor, Eger.
- NIH** (Nemzeti Innovációs Hivatal) (2013): *Megkezdődött a regionális intelligens szakosodási stratégiák (S3) kidolgozása*. <http://www.nih.gov.hu/sajtoszoba/megkezdodott-regionalis>. Letöltve: 2014.10.08.
- NIH** (2013b): *Intelligens szakosodás alapú regionális innovációs stratégia*. A NIH (2013)-hoz csatolva.
- NIH** (2014): *Záró szakaszába lépett az intelligens szakosodási stratégia (S3) tervezési folyamata*. <http://www.nih.gov.hu/sajtoszoba/2014/zaro-szakaszaba-lepett>. Letöltve: 2014.10.08.
- NMÖ** (Nógrád megyei Önkormányzat) (2013): *Nógrád megyei területfejlesztési koncepció 2014-2020*. http://megye.nograd.hu/files/terfejl/03_NMTFK%20HATASVIZSGALAT_20131220.pdf Letöltve: 2014. 10. 10.
- NORDA** (2007): *Észak-Magyarországi Operatív Program (ÉMOP) 2007-2013*. [file:///C:/Documents%20and%20Settings/papanek_/Dokumentumok/Downloads/%C3%89szak-magyarorsz%C3%A1gi%20Operat%C3%ADv%20Program%20\(3\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/papanek_/Dokumentumok/Downloads/%C3%89szak-magyarorsz%C3%A1gi%20Operat%C3%ADv%20Program%20(3).pdf) Letöltve: 2014. 10. 12.
- NORRIA** (é.n.): *Észak-Magyarország régió intelligens innovációs szakosodási stratégiája*. http://www.norria.hu/files/952/EM_S3_Strategia.pdf Letöltve: 2014. 10. 13.
- OECD** (2013): *PISA 2012* (Programme for International Student Assessment). Paris.
- Porter, M.** (1990): *The Competitive Advantage of Nations*. Free Press. New York.
- Stiglitz, J. – Greenwald, B.C.** (2014): *Creating a learning society*. Columbia University Press.
- Szlávik János** (2013): *Fenntartható gazdálkodás*. Kluwer.
- Szlávik J. – Kovács T.** (a tervezés vezetői) (2012): *Heves megye területfejlesztési koncepciója, helyzetkép 2014-2020*. <http://hevesmegye.hu/files/konceptio/helyzetertekeles.pdf>

Interjú tematika

a Fenntartható fejlődés és intelligens szakosodás Észak-Magyarországon tárgyú vizsgálat céljaira

Az egri Eszterházy Károly Főiskola három tanára a fenti címen kíván előadást tartani a Pécssett 2014. november 27-28-án megrendezésre kerülő ViaFuturi 2014 Nemzetközi Konferencián. Munkájuk a térség-fejlődés tervezését segítené a témára vonatkozó egyes elméleti ajánlások áttekintésével és az adott térség néhány, a témára vonatkozó konkrét tapasztalatának a bemutatásával. Kérjük, segítsék e törekvést azzal, hogy kifejti véleményét az alábbi témakörökről.

1. Észak-Magyarország (**kiemelten: Heves megye**) gazdaságának erősségei, gyengeségei.

Tapasztalatai szerint milyen gazdasági tevékenységek számára kedvezőek a térség *természeti feltételei*?

Mely gazdasági tevékenységek számára ítéli kedvezőnek a régióban (**megyében**) rendelkezésre álló *munkaerő* szakmai felkészültségét, kompetenciáit (munka-készségeit)? Hol állnak ezek összhangban a piaci igényekkel, s mely profilokban vannak gondok?

Mennyiben felel meg a meglévő *infrastruktúra* színvonala a térségi gazdaság igényeinek?

Mely profilokban segíthetnék a térség fejlődését a szomszédos régiókkal (megyékkel) kialakítható gazdasági kapcsolatok?

2. A térség gazdaságának jövőbeli lehetőségei és fejlődési kockázatai.

Megítélése szerint a következő néhány évben mely profilokban nyílnak majd a legkedvezőbb gazdasági lehetőségek? Ezek hasznosítása miben kíván fejlesztési erőfeszítéseket a gazdálkodóktól?

Van-e a térségben olyan profil, ahol visszafejlesztést lát indokoltnak? Ha igen, mely profilokban?

Melyek a most vázolt fejlődés megvalósulásának legfontosabb kockázatai?

3. A térség gazdasági fejlesztésének főbb tennivalói és korlátjai

A kívánatos fejlődés hol igényel beruházásokat? Megteremthetők ezek pénzügyi korlátjai?

Milyen szakmákban lenne szükség a munkaerő képzésére, továbbképzésére?

Az előrehaladáshoz szükség van-e kormányzati támogatásra, s ha igen, miben?

4. A felkészítés a jövőre

Volt-e módja megismerni a 2010-2020-as időszakra szóló térség-fejlesztési terveket? Kifejthette véleményét a tennivalókról?

Köszönjük a kapott tájékoztatást.